

MODELUL FRANCEZ ȘI CEL BELGIAN AL RĂSPUNDERII PERSOANELOR JURIDICE PENTRU COMITEREA FAPTELOR INFRAȚIONALE

Magda IACOB

Universitatea de Stat din Moldova

La ziua de azi, legislația penală referitoare la răspunderea persoanelor juridice rămâne restantă în coraport cu dezvoltarea dinamică a sferei economice a societății. Drept confirmare a acestui fapt pot servi cercetările criminologice care evidențiază o creștere stabilă a numărului de infracțiuni, în special al celor comise de către persoanele juridice. Aceasta ne vorbește despre faptul că sancțiunile prevăzute de normele de drept penal pentru faptele ilegale comise de persoanele juridice nu constituie o piedică în calea activității socialmente periculoase și infracționale a acestora, în special din considerentul că beneficiul, venitul obținut de multiple ori depășește sumele amenzilor achitate. Totodată, mai persistă și un spectru de factori care împiedică aplicarea eficientă a prevederilor normative referitoare la răspunderea penală a persoanei juridice pentru fapte infracționale, ei ținând de domeniul prevederilor doctrinare dure referitoare la trăsăturile subiectului infracțiunii și la temeiurile tragerii acestuia la răspundere penală. Necesitatea unei studieri multiaspectuale a acestei probleme este determinată de evoluția continuă a percepției științifice a persoanei juridice în calitate de subiect al infracțiunii și al răspunderii penale pentru faptele infracționale comise. Actualmente, se observă tendința de a intensifica răspunderea penală a persoanelor juridice pentru faptele infracționale comise.

Cuvinte-cheie: *persoană juridică, răspundere penală, pedeapsă penală, răspundere subsidiară, răspundere substitutivă, corporații, structuri non-corporative, subiect al infracțiunii, legătură causală, principiul identificării, autoincriminare, infracțiuni economice, răspundere strictă, răspundere absolută, răspundere fără de vinovăție.*

THE FRENCH MODEL AND THE BELGIUM MODEL OF CRIMINAL LIABILITY FOR THE PERPETRATION OF CRIMES COMMITTED BY LEGAL ENTITIES

As of today, the criminal legislation relating to the liability of legal entities remains outstanding in correlation with the dynamic development of the economic sphere of society. As evidence of this can serve criminological researches that highlight a steady growth of the number of crimes, especially those committed by legal entities. This tells us that the penalties laid down by the criminal law for unlawful acts committed by legal entities are not a hinder in the way of their socially dangerous and offensive activity, mainly on the grounds that the benefit, the income earned is multiple times greater than the amounts of fines paid. However, there are still a range of factors that impede the effective implementation of legal provisions related to criminal liability of legal entities for criminal acts, as they are related to the field of tough doctrinal provisions relating to the characteristics of the subject of offense and to grounds for attracting the criminal liability. The need for a multidimensional study of this problem is determined by the continuous evolution of the scientific perception of a legal entity as a subject of crime and its criminal liability for criminal acts committed. Currently, there is noticed a tendency to intensify the criminal liability of legal entities for criminal acts committed.

Keywords: *legal entity, criminal liability, criminal punishment, subsidiary liability, substitutive liability, corporations, non-corporate structures, subject of crime, causal relationships, identification principle, self-incrimination, economic offenses, strict liability, absolute liability, liability without guilt.*

Sub aspect istoric, în Franța încă în anul 1670 a fost emisă o Ordonanță Regală care a instituit răspunderea penală a colectivităților locale (sate, orașe, târguri), totodată fiind prevăzute și sancțiunile care urmau a fi aplicate în cazul nașterii unui raport conflictual. În literatură se citează cazul orașului Bordeaux, care în 1548 a fost condamnat pentru că locuitorii săi s-au revoltat, l-au ucis pe guvernator, pe locotenentul regelui și pe alți ofițeri din armată din cauză că la acea dată autoritățile vremii împuseseră alte taxe și impozite. Astfel, Universității din Boedeaux i s-au retras privilegiile, titlurile, primăria a fost demolată. După Revoluția franceză din 1789, principiul pedepsirii colectivităților a fost abolit în Europa.

În secolul XX instituția răspunderii penale a persoanei juridice este readusă în atenția doctrinei, în condițiile creșterii numărului și importanței în viața social-economică a persoanelor juridice, dar și al numărului de infracțiuni comise de către acestea în legătură cu obiectul lor de activitate [13].

Actualmente, în legislația penală franceză, în materia infracțiunilor contra persoanei, răspunderea penală a persoanei juridice poate fi reținută în cazul majorității incriminărilor, începând cu uciderea sau vătămarea corporală din culpă și până la cazarea unor persoane în condiții contrare demnității umane, trafic de stupefiante

sau proxenetism. De asemenea, persoanele juridice pot răspunde pentru experimente medicale ilicite, discriminare, atingeri aduse vieții private etc. Inițial nu era posibilă angajarea răspunderii penale a persoanei juridice pentru infracțiunea de omor sau pentru lovire și vătămare corporală comise cu intenție ori pentru agresiuni sexuale. Însă, ulterior aceste fapte au fost aduse în sfera de incidență a răspunderii analizate. În ceea ce privește infracțiunile contra patrimoniului, și de această dată regula este admisibilitatea răspunderii penale a persoanei juridice. Aceasta poate răspunde pentru furt, înșelăciune, abuz de încredere, șantaj, bancrută frauduloasă, tănuire, distrugere, atingeri aduse sistemelor informative etc. În cazul infracțiunilor împotriva națiunii și ordinii publice majoritatea textelor de incriminare sunt aplicabile și persoanelor juridice. Persoana juridică poate deci răspunde pentru infracțiunile îndreptate împotriva intereselor fundamentale ale națiunii (trădare, spionaj etc.), pentru actele de terorism, pentru infracțiunile de falsificare de titluri emise de o autoritate publică, dar și pentru reconstituirea unei mișcări dizolvate, dare de mită, trafic de influență, opunerea la executarea unor lucrări publice etc. [4].

Conform opiniei savantului francez G.Levasseur, oricât de numeroase ar fi ocaziile pentru o persoană juridică de a-și vedea angajată răspunderea penală, ele pot fi grupate în două mari categorii. Mai întâi, sunt cazuri când actele săvârșite sub acoperirea sau prin intermediul unui grup antrenează aplicarea dispozițiilor penale, al cărui obiect este de a proteja membrii acestui grup. Dar, pe lângă aceste situații, apar și altele – când legea penală are obiectivul de a proteja persoanele terțe grupului sau chiar și colectivitatea națională în integritate. Când este vorba de prima categorie de infracțiuni, cel mai des acestea sunt persoanele fizice cu funcții de dirijare sau administrare a grupului, care au abuzat de puterile sau funcțiile lor, pe când în a doua ipoteză, chiar și persoana plasată în josul ierarhiei de grup poate realiza actul imputabil întregului grup, ceea ce se întâmplă mai frecvent [6].

În Franța sunt recunoscute în calitate de persoană juridică societățile civile și societățile comerciale, cu excepția asociației în participare [1]. Codul penal al Franței din 1992, atât în Partea Generală (Titlul I. Noțiuni generale), cât și în Partea Specială (începând cu Titlul II) a instituit și reglementat în mod detaliat răspunderea persoanelor juridice. Legiuitorul din 1992 a constatat că s-ar putea introduce răspunderea persoanelor juridice în materie de drept penal. Acest lucru a fost făcut la art.121-2 din Codul penal. În principiu, toate persoanele juridice pot fi judecate penal și pot suporta răspundere penală, cu excepția uneia, în speță, a statului. Legiuitorul a exclus aceasta statuând că nu este posibil a fi și judecător și parte; statul nu se poate pedepsi pe sine. Tot în anul 1992, redactorii noului Cod penal francez au stabilit un principiu de specialitate, conform căruia persoanele juridice pot fi judecate penal numai pentru infracțiunile cu referire la care aceasta se prevede explicit. În principiu, judecătorii nu puteau admite răspunderea pentru o infracțiune care nu a fost planificată. Aceste încălcări au fost numeroase și a existat un *vid juridic*. Totuși, jurisprudența, în pofida principii de specialitate, a avut tendința de a extinde sfera de aplicare a răspunderii penale a persoanelor juridice. Prin Actul 2 Perben din 9 martie 2004, legiuitorul a abolit principiul de specialitate [2].

Este de menționat și faptul că art.121-2 alin.(3) din Codul penal al Franței fixează că răspunderea penală a persoanelor juridice nu o exclude pe cea a persoanelor care au acționat în calitate de autori sau complici la comiterea faptei infracționale. Reprezentantul care a comis fapta infracțională angajează propria sa răspundere penală. Totodată, există și o limită cu referire la art.121-2, punctul 3 al acestuia precizând că persoana nu poate fi judecată penal, decât sub rezerva art. 121-3, care fixează că nu poate exista crimă sau delict fără intenția de a le săvârși [9].

În continuare, în primul rând este necesar să atragem atenția asupra faptului că Capitolul II din Titlul I, în cadrul căruia sunt formulate temeiurile generale ale răspunderii penale, începe cu următorul conținut: nimeni nu poartă răspundere penală, decât pentru propria faptă. Această prevedere legală principială nuanțează extrem de reușit discuția aprinsă cu privire la capacitatea persoanei juridice de a figura în calitate de subiect al infracțiunii prin faptul că practic în următorul articol (art.121-2) se vorbește la direct despre răspunderea penală a persoanelor juridice. În cadrul acestuia se menționează că persoanele juridice, cu excepția statului*, sunt supuse răspunderii penale în baza semnelor prevăzute de art.121-4 – 121-7** în cazurile prevăzute de lege sau

* Această excepție poate fi interpretată sub două aspecte: fie că statul nu este recunoscut în calitate de persoană juridică, sau, fiind recunoscut în această calitate, el totuși nu poartă răspundere penală pentru infracțiunile comise.

** În articolele 121-4 – 121-7 din Codul penal francez sunt expuse reglementările referitoare la executorul faptei infracționale, la tentativă de infracțiune, coparticipație.

de actele normative subordonate legii* pentru fapte infracționale săvârșite în interese proprii de către reprezentanții sau organele lor, care figurează în calitate de executori sau coparticipanți la aceste fapte**. În mod special se menționa că răspunderea penală a persoanelor juridice nu o exclude pe cea a persoanelor fizice. Altfel spus, este vorba despre răspunderea penală subsidiară – a persoanei juridice și a organului sau reprezentantului acesteia.

Comunitățile de persoane fizice, determinate în baza criteriului locului de aflare (a locului de trai) pe un anumit teritoriu și asociațiile acestora poartă răspundere penală doar pentru infracțiunile comise cu ocazia realizării activității care poate constitui obiectul unui acord privind transmiterea unui serviciu public (comunal).

Sancțiunile destinate persoanelor juridice sunt fixate în Secțiunea 2 din Capitolul III al Codului penal, fiind divizate în trei grupuri (categorii) de bază: 1) sancțiuni penale (*peines criminelles*) – pentru comiterea infracțiunilor; 2) sancțiuni de corectare (*peines correctionnelles*) – pentru comiterea anumitor categorii de abateri; 3) sancțiuni prevăzute pentru comiterea anumitor încălcări (*peines contravenționale*).

La sancțiunile penale și de corectare se atribuie: 1) amenda; 2) în cazurile prevăzute de lege, sancțiunile enumerate în art.131-39. Suma maximă a amenzii care poate fi încasată de la persoana juridică nu poate fi mai mică decât suma încincită a amenzii, stabilită prin lege pentru comiterea aceleiași fapte infracționale de către persoana fizică (art.131-38). În conformitate cu art.131-39, legiuitorul la propria sa apreciere stabilește pentru comiterea unei anumite infracțiuni sau abateri de către persoana juridică posibilitatea aplicării uneia sau a mai multor sancțiuni din rândul următoarelor:

1. Lichidarea – în situațiile în care persoana juridică s-a abătut, a deviat de la scopul activității sale declarate în vederea comiterii faptelor infracționale incriminate sau, când este vorba despre comiterea unei infracțiuni sau abateri, care, dacă ar fi fost comise de către o persoană fizică, ar fi generat aplicarea unei pedepse privative de libertate pe un termen mai mare de 5 ani;
2. Interzicerea totală sau pentru un termen de 5 ani și mai mult de a efectua, îndeplini direct sau indirect o careva anumită sau mai multe varietăți ale activității profesionale sau obștești;
3. Plasarea sub supraveghere judiciară pe un termen de până la 5 ani sau peste limita acestui termen;
4. Închiderea pentru o perioadă nedeterminată sau pe un termen de 5 ani a persoanei juridice care a contribuit la comiterea faptelor infracționale incriminate;
5. Privarea de dreptul de a încheia anumite tranzacții cu organizațiile statale pentru un termen de până la sau de peste 5 ani;
6. Interdicția de a se implica în gestionarea sumelor economisite de cetățeni pentru un termen de până la sau de peste 5 ani;
7. Interzicerea de a emite și elibera cecuri și de a se folosi de acreditive pentru un termen de până la sau de peste 5 ani;
8. Confiscarea obiectului care a servit sau a fost destinat de a fi mijloc al comiterii faptei infracționale sau care a fost dobândit în rezultatul comiterii acesteia;
9. Publicarea anunțului despre adoptarea hotărârilor judecătorești de un atare conținut sau răspândirea acestora prin intermediul presei sau cu utilizarea mijloacelor audiovizuale de informare în masă.

În conținutul aceluiași articole legiuitorul fixează anumite excepții în sfera aplicării sancțiunilor nominalizate care merită un anumit grad de atenție. Astfel, sancțiunile stabilite în punctele 1-3 nu sunt aplicate în privința persoanelor juridice cu un caracter publico-juridic*** care pot fi supuse răspunderii penale. În continuare, aceste sancțiuni nu pot fi aplicate nici în privința partidelor politice sau asociațiilor, nici în privința sindicatelor. Sancțiunea prevăzută în punctul 1 (lichidarea) nu este aplicabilă față de instituțiile reprezentative în cadrul cărora activează persoane cu statut de funcționar. În ceea ce ține de aplicarea altor sancțiuni pentru comiterea de către persoana juridică a anumitor încălcări, apoi, după cum fixează art.131-40, aceasta este amenda

* În Franța, Codul penal nu reprezintă unica varietate a legii penale și, în special, a dreptului penal, aici mai fiind incluse: 1) actul normativ subordonat legii; 2) regulamentele în calitatea lor de acte normative parvenite de la organul executiv, fiind înzestrate cu forță de lege; 3) dispozițiile, ordonanțele și indicațiile; 4) statutele și regulamentele.

** În conținutul Circularii din 14 mai 1993 se menționa că acest principiu nou al răspunderii penale a persoanelor juridice nu se aplică în mod unic în privința tuturor persoanelor juridice și nu se răsfrânge asupra tuturor faptelor infracționale prevăzute de lege. (Circ. 14 mai 1993 // Code penal, 1999, p.42).

*** În cazul dat este vorba despre organizațiile statale, municipale și alte organizații publico-juridice. Sindicatele beneficiază de drepturi de persoană juridică.

sau privarea ori limitarea drepturilor prevăzute la art.131-42. Aplicarea acestor sancțiuni nu exclude posibilitatea aplicării uneia sau a câtorva pedepse din categoria celor suplimentare, prevăzute de art.131-43. În art.131-41 este formulată norma despre care deja s-a pomenit: suma maximală a amenzii care urmează a fi încasată de la persoana juridică nu poate fi mai mică decât suma încincită a amenzii, stabilită prin lege pentru comiterea aceleiași fapte infracționale de către persoana fizică, care urmează a fi încasată în conformitate cu actul reglementator ce stabilește mărimea sancțiunii pentru fapta comisă. Pentru oricare dintre încălcările de categoria a V-a* amenda în conformitate cu art.131-42 poate fi înlocuită cu sancțiunea sub forma privării sau îngrădirii (limitării) a unuia sau a mai multor din următoarele drepturi:

- 1) interdicția de a emite și elibera cecuri și de a se folosi de acreditive pentru un termen de până la sau peste 1 an;
- 2) confiscarea obiectului care a servit sau a fost destinat de a fi mijloc al comiterii faptei infracționale sau care a fost dobândit în rezultatul comiterii acesteia.

Conform art.131-43, în cazurile în care cel vinovat este o persoană juridică, actul reglementar ce stabilește pedeapsa pentru o anumită încălcare poate să prevadă și pedeapsa complementară, fixată în pct.5 din art.131-16 (confiscarea obiectului care a servit sau a fost destinat de a fi mijloc al comiterii faptei infracționale sau care a fost dobândit în rezultatul comiterii acesteia). Mai mult decât atât, pentru încălcările din categoria a V-a un astfel de act reglementar poate dispune aplicarea pedepsei complementare, determinată la alin.(1) art.131-17 (interdicția de a emite cecuri pentru un termen de până la sau peste 3 ani). În sfârșit, în situațiile în care pentru încălcarea comisă este prevăzută una sau mai multe pedepse complementare în baza art.131-44, instanța de judecată este în drept de a aplica o pedeapsă complementară concretă ori una sau mai multe pedepse complementare fixate în articolele corespunzătoare ale Părții Speciale.

Codul penal francez include și anumite reglementări referitoare la conținutul și forma aplicării în privința persoanelor juridice a anumitor categorii de pedepse. Astfel, de exemplu, hotărârea privind lichidarea persoanei juridice presupune transmiterea hotărârii respective organului judiciar, împuternicit să pună în acțiune procedura de lichidare (art.131-45).

Hotărârea de a plasa persoana juridică sub supraveghere judecătorească ține de desemnarea unei persoane împuternicite de instanța de judecată de a clarifica detaliile acestei activități. Măsurile incluse în conținutul actului de supraveghere și funcțiile realizate de persoana desemnată în această privință sunt determinate prin norma legală care prevede și sancționează fapta infracțională respectivă.

În linii generale, o dată la 6 luni, persoana împuternicită de instanța de judecată prezintă judecătorului responsabil de punerea în executare a pedepsei supravegherii darea de seamă asupra faptului, procedurii și modalității de executare a acesteia. Judecătorul, la rândul său, cu luarea în calcul a dării de seamă prezentate, poate iniția în cadrul instanței care a dispus aplicarea supravegherii procedura privind aplicarea în privința persoanei juridice a unei alte pedepse sau, în genere, eliberarea acesteia de sub supraveghere judecătorească (art.131-46).

Interdicția de a gestiona surse bănești ale populației are drept efect punerea în imposibilitatea de a interveni cu cereri, demersuri către instituțiile financiare, de creditare și firmele de brocheri în vederea plasării în cadrul acestora a surselor bănești și a hârtiilor de valoare (art.131-47).

La careva alte prevederi aplicabile în această latură face referire și art.131-48. Astfel, interdicția de a realiza un anumit gen al activității obștești sau profesionale atrage după sine urmările prevăzute la art.131-28, și anume: interdicția poate viza o astfel de activitate obștească sau profesională, în procesul înfăptuirii căreia sau în legătură cu care a fost comisă fapta infracțională respectivă, sau orice altă activitate profesională ori obștească, în forma și modul în care ea este fixată în norma ce sancționează respectiva faptă infracțională.

Închiderea uneia sau a mai multor instituții atrage după sine urmările prevăzute la art.131-33 (interdicția de a realiza, înfăptui în cadrul instituției activități ce ar avea o careva legătură cu fapta infracțională comisă).

Lipsirea de dreptul de a încheia tranzacții cu organizațiile statale generează consecințele specificate la art.131-34 (interdicția de a participa direct sau indirect la încheierea tranzacțiilor publico-private cu participarea nemijlocită a statului, cu instituțiile publico-juridice ale statului, cu structurile teritoriale, asociațiile lor, precum și cu întreprinderile aflate sub controlul statului, la un loc cu asociațiile și structurile teritoriale ale acestora).

* Încălcările sunt determinate de actul reglementator, care stabilește, de asemenea, în limitele și în baza criteriilor fixate în lege, sancțiunile ce urmează a fi aplicate față de persoanele care le-au comis (alin.(2) art.111-2). Clasificarea încălcărilor este efectuată în Titlul VI al Codului penal francez.

Interdicția de a emite și a elibera cecuri atrage după sine urmările prevăzute în alin.(1) art.131-19 (obligarea celui condamnat de a nu pune în circulație formulare de documente bancare referitoare la deținerea și administrarea cecurilor de către persoanele care le posedă). În situația în care această pedeapsă este aplicată ca fiind una complementară, termenul ei nu poate depăși 5 ani.

Confiscarea obiectelor corespunzătoare se aplică în condițiile specificate la art.131-21. În situația dată, confiscării obligatorii sunt supuse obiectele recunoscute prin lege ca prezentând pericol pentru societate sau care sunt dăunătoare. În cazurile în care pedeapsa vizată se aplică ca fiind una complementară, confiscării sunt supuse obiectele care au servit sau care au fost destinate de a figura în calitate de mijloc de comitere a faptei infracționale respective, precum și cele obținute drept urmare a săvârșirii acestei infracțiuni. Mai mult decât atât, pot fi supuse confiscării orice bunuri mobile fixate în norma legală ce prevede sancțiunea pentru fapta infracțională comisă. În cazurile în care obiectul confiscat a fost pus sub sechestru sau acesta nu poate fi prezentat nemijlocit, urmează a fi determinată valoarea lui bănească. Pentru încasarea sumei care constituie expresia bănească a valorii bunului confiscat sunt aplicate normele de drept penal privind încasarea forțată. Cu excepția cazurilor când, în virtutea unei norme speciale, se prevede nimicirea sau transmiterea bunului confiscat unei structuri concrete, acesta urmează a fi trecut în proprietatea statului [15].

Anunțul privind darea hotărârii judecătorești referitoare la aplicarea unei anumite sancțiuni de drept penal sau răspândirea acestui fapt prin intermediul mijloacelor de informare în masă se realizează în condițiile prevăzute la art.131-35. Publicarea anunțului sau răspândirea informației vizate prin intermediul mijloacelor de informare în masă se realizează din contul celui condamnat. Încasarea de la acesta din urmă a sumei costului anunțului sau răspândirii informației nu poate depăși suma maximă a amenzii care ar putea fi aplicată pentru comiterea infracțiunii vizate.

Cel din urmă aspect referitor la sancționarea faptelor infracționale comise de persoanele juridice în cadrul Părții Generale a Codului penal francez ține de specificul aplicării pedepselor în situația stării de recidivă (art.132-12 – 132-15).

În cazurile în care persoana juridică, anterior condamnată pentru comiterea unei fapte prevăzute de legea penală prin aplicarea amenzii, a comis din nou o infracțiune, suma maximă a amenzii care poate fi aplicată în situația dată urmează să depășească de 10 ori suma amenzii determinată de lege în calitate de sancțiune pentru fapta infracțională vizată. În situația creată, persoana juridică este, de asemenea, supusă sancțiunilor prevăzute la art.131-39, însă în condițiile respectării prevederilor celui din urmă alineat al acestui articol (art.132-12).

În situațiile în care persoana juridică anterior condamnată pentru o faptă infracțională și sancționată cu amendă va comite din nou, în termen de 10 ani din ziua aplicării pedepsei anterioare, o altă infracțiune care atrage după sine aplicarea aceleiași pedepse, suma maximă a amenzii care poate fi aplicată urmează să depășească de 10 ori suma amenzii determinate prin lege în calitate de sancțiune pentru această infracțiune (art.132-12 alin.(2)).

Dacă persoana juridică, anterior condamnată pentru o abatere, va comite din nou – în limita a 5 ani din ziua aplicării pedepsei anterioare – o altă abatere similară, atunci, în sensul normelor de drept penal francez cu referire la recidivă, suma maximă a amenzii care poate fi aplicată în situația dată urmează să depășească de 10 ori suma amenzii determinate prin lege în calitate de sancțiune pentru această abatere.

În condițiile în care persoana juridică, condamnată anterior pentru comiterea încălcărilor de categoria a V-a, va comite din nou în limita unui an din momentul aplicării pedepsei anterioare o încălcare similară, suma maximă a amenzii urmează să depășească de 10 ori suma amenzii determinate prin lege în calitate de sancțiune pentru această încălcare (art.132-15).

Responsabilitatea penală a persoanelor juridice pentru delictele de corupție activă este ordonată de dispozițiile art.433-25 din Codul penal francez, în măsura în care sunt îndeplinite cumulativ condițiile art.121-2 din Codul penal. Respectiv, persoana fizică subiect activ al infracțiunii trebuie să reprezinte un organ sau să se constituie într-un reprezentant al persoanei juridice și infracțiunea concretă să fie comisă în interesul societății [3,7,11]. În acest mod, sunt comise două infracțiuni [8] distincte de către persoana fizică și cea juridică, iar responsabilitatea penală a persoanei juridice nu va putea ascunde pe cea a persoanei fizice și, de asemenea, dacă se comite o infracțiune în interesul personal al acesteia din urmă, nu va fi angajată răspunderea persoanei morale. Este asimilat reprezentantului societății, în cazul dereglării de atribuții [5], subalternul sau un presupus. În practica și legislația penală, responsabilitatea penală a persoanei juridice franceze este extinsă și la filialele din străinătate [11].

În Belgia, instituția răspunderii penale a persoanei juridice s-a născut pe cale jurisprudenciale, o hotărâre a Curții de Casație statuând în anul 1934 că „obligația de a respecta legile și regulamentele se incubă și persoanelor juridice la fel ca și persoanelor fizice” (Hotărârea Curții de Casație a Belgiei din 22 decembrie 1934) [14]. În acest sens, conform opiniei exprimate de savanții români Florin Streteanu și Radu Chiriță, nu găsim niciun impediment în posibilitatea de a trage la răspundere o persoană juridică de drept public, raportându-ne la decizia anterior citată. Precedentul judiciar este o construcție juridică, o cauză aflată la un moment dat pe rolul unei instanțe de judecată. Prin urmare, aceasta poate fi interpretată astfel încât persoana juridică de drept public să poată fi trasă la răspundere penală. Practica judiciară a confirmat cele anterior menționate; mai mult decât atât, în prezent art.5 din Codul penal belgian prevede posibilitatea tragerii la răspundere penală a tuturor persoanelor juridice, fie ele de drept privat ori de drept public [12], specificând următoarele: „orice persoană juridică răspunde penal pentru infracțiunile...”. Deducem astfel că dreptul penal belgian permite tragerea la răspundere penală atât a persoanelor juridice de drept privat, cât și a celor de drept public, cu excepția acestora din urmă care au un organ de conducere ales în mod direct de către cetățeni [12]. Sunt asimilate persoanelor juridice și asociațiile, fundațiile, societățile civile, societățile comerciale etc.

Bibliografie:

1. BABĂRĂ, V. Aspecte de drept internațional privind regimul persoanelor juridice străine. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Seria „Științe sociale” (Chișinău), 2013, nr.3(63), p.67.
2. BONCAN, M-G. Aspecte comparative privind răspunderea penală a persoanei juridice în dreptul penal românesc și cel francez. În: *Comunicări susținute la International Summer School Lăpușna*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2009, p.157-158.
3. BOULOC, B. Responsabilité pénale des personnes morales. En: *Revue de science criminelle et de droit pénal compare*, 2001, no.4.
4. CATANOIU, C-M. Răspunderea penală a persoanei juridice. În: *Comunicări susținute la International Summer School Lăpușna*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2009, p.113.
5. DOCOULOUX-FAVARD, C. *La délégation de pouvoirs*. Lamy. Droit Pénal des Affaires, 2007, p.56.
6. LEVASSEUR, G. La responsabilité pénale des sociétés en droit positif français actuel, et dans les projets de réforme envisagés. En: *RIDP*, 1987, p.29.
7. MATSOPOULOU, H. *Responsabilité pénale des personnes morales*. Répertoire Dalloz Sociétés, 2002, p.236.
8. PIRE, E. *La responsabilité pénale des personnes morales; difficultés de droit transitoires*. Requeil Dalloz Sirely, 2004, p.1650.
9. PRADEL, J. *Droit pénal compare*. Paris: Dalloz, 1995, p.327.
10. PRADEL, J. *Droit pénal générale*. Edition 2006/2007. Paris: Cujas, 2007, p.497.
11. SABĂU POP, A.O. Răspunderea penală a persoanei juridice pentru infracțiunile de corupție în dreptul comparat. Armonizarea legislativă europeană în domeniul răspunderii persoanei juridice. În: *Comunicări susținute la International Summer School Lăpușna*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2009, p.45 (44-54).
12. STRETEANU, F., CHIRIȚĂ, R. Răspunderea penală a persoanelor juridice în dreptul belgian. În: *Revista de Drept penal*, 2000, nr.1, p.123.
13. ȚIBULEAC, M. Răspunderea juridică a persoanelor juridice. În: *Comunicări susținute la International Summer School Lăpușna*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2009, p.174.
14. URSU, R-M. Răspunderea penală a persoanelor juridice de drept public. În: *Comunicări susținute la International Summer School Lăpușna*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2009, p.187.
15. НИКИФОРОВ, А.С. *Юридическое лицо как субъект преступления и уголовной ответственности*. Москва: АО «Центр ЮрИнфор», 2003, с.81-82.

Prezentat la 11.11.2015